

*Professionele
organisatie*

82

Klaar voor het werk?

*Onderzoek naar arbeidsmarktkwalificerende activiteiten in VSO en
Praktijkonderwijs*

Dr. P. den Boer
Drs. M. Rovers
M. Sentjens, MSc

Klaar voor het werk?

*Onderzoek naar arbeidsmarktkwalificerende activiteiten in VSO en
Praktijkonderwijs*

Dr P den Boer
Drs M Rovers
M Sentjens MSc

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Boer, P. den, Rovers, M., Sentjens, M.

Klaar voor het werk. Onderzoek naar arbeidsmarktkwalificerende activiteiten in VSO en Praktijkonderwijs.

P. den Boer, M. Rovers, M. Sentjens. Tilburg, IVA Beleidsonderzoek en Advies.

ISBN 978-90-6835-455-3

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave:

IVA beleidsonderzoek en advies

Postbus 90153, 5000 LE Tilburg

Telefoon: 013-4668466

www.iva.nl

Copyright © IVA, beleidsonderzoek en advies, 2010

Dit onderzoek is gefinancierd uit het budget dat het ministerie van OCW jaarlijks beschikbaar stelt aan de LPC ten behoeve van Kortlopend Onderwijsonderzoek dat uitgevoerd wordt op verzoek van het onderwijsveld.

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Achtergrond en aanleiding	7
1.2 Onderzoeksvragen	8
1.3 Onderzoeksofzet	9
1.4 Inventarisatie aanbod en criteria	9
1.5 Inventarisatie criteria certificering	10
1.6 Expertsessie	11
2 Gehanteerde landelijke criteria voor branchegerichte cursussen	13
2.1 Vooraf	13
2.2 Wijze van certificering	13
2.3 Niet-gecertificeerde cursussen	14
2.4 Regionale consultants / regionale opleidingsadviseurs	15
3 Arbeidsmarkt kwalificerend aanbod VSO en Pro	17
3.1 Respons webenquête	17
3.2 Arbeidsmarktkwalificerend aanbod	17
3.3 KSE-cursussen en certificaten	18
3.4 Branchegerichte cursussen	19
4 Conclusies en aanbevelingen	21
4.1 Conclusies	21
4.2 Aanbevelingen	22
Literatuur	25
Bijlage 1 Certificaten per cursus	27

Samenvatting

In dit onderzoek zijn we nagegaan welk arbeidsmarktkwalificerend aanbod scholen voor VSO en Praktijkonderwijs (PrO) hun leerlingen bieden, hoeveel leerlingen daarin participeren en welke certificeringscriteria er specifiek worden gehanteerd voor de branchegerichte cursussen in deze onderwijstypen.

Het onderzoek laat zien dat een groot deel van de responderende PrO scholen (73%) AKA / MBO-niveau-1 voor hun leerlingen mogelijk maakt binnen het PrO dan wel of in de vorm van doorstroom naar MBO. Binnen het VSO ligt dit aandeel lager (36%). Het aanbod aan cursussen die leiden tot een KSE-certificaat ligt omgekeerd: meer VSO dan PrO-scholen bieden die aan.

Het hoofdthema van dit onderzoek zijn de **branchegerichte cursussen**. In bijlage 1 staat een overzicht van het aanbod dat door de bevraagde VSO- en PrO scholen wordt gedaan. Deze lijst zal worden gepubliceerd op de web-site van Werknemer In Opleiding (WIO) (www.werknemerinopleiding.nl) en met enige regelmaat door WIO worden ge-update.

Het merendeel van de branchegerichte cursussen op dit moment (najaar 2009) is een cursus die leidt tot een landelijk erkend certificaat. Daarbij is meestal een Kenniscentrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (KBB) betrokken, rechtstreeks dan wel via samenwerking met KPC. In een aantal gevallen is het niet het KBB maar het landelijke scholingsbureau dat de cursus certificeert. De meeste cursussen worden ook op andere wijze gecertificeerd, namelijk door de school zelf of door een bedrijf. Daarbij trachten de scholen en bedrijven wel steeds de criteria te hanteren die ook bij de landelijke certificering gelden.

Over het geheel genomen lijkt voor arbeidstoeleiding het streven naar landelijk erkende certificaten aanbevolen, daarover zijn ook experts uit de onderwijssectoren en de branches het eens.

Tenslotte laat dit onderzoek zien dat er nog in vele branches mogelijkheden liggen voor VSO en PrO-leerlingen. Hier ligt een taak voor scholen, KBB's en branche-organisaties.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en aanleiding

In het Praktijkonderwijs en VSO worden verschillende kwalificerende trajecten aangeboden aan leerlingen om hen een betere positie te bieden op de arbeidsmarkt. In grote lijnen hebben scholen daarvoor drie typen trajecten tot hun beschikking:

- Kwalificerende trajecten op MBO niveau 1, zogenaamde AKA-trajecten; deze worden zowel aangeboden binnen het praktijkonderwijs (PrO) en VSO (in samenspraak met een ROC) als dat leerlingen vanuit VSO en PrO naar het MBO doorstromen in een traject op dit niveau (zie bijv Bakker en Van der Neut, 2009)
- Branchegerichte cursussen: cursussen die – vaak in samenspraak met brancheorganisaties of het regionaal bedrijfsleven – leerlingen in staat stellen zich te bekwamen in vaardigheden die voor de branche relevant zijn
- KSE-trajecten: meestal taal en rekenen, afgesloten met een toets en vaak ook gecertificeerd.

In dit rapport staan de branchegerichte cursussen centraal, maar zijn beide andere kwalificerende trajecten ‘en passant’ meegenomen, mede ten behoeve van onderzoek door SLO (zie Berlet & Haandrikman, in druk).

In het aanbod van branchegerichte cursussen is weinig eenduidigheid. Dat leidt onder andere tot onduidelijkheid over de status van de certificaten die de deelnemers na afsluiting van hun cursus hebben ontvangen. Deze onduidelijkheid maakt op zijn beurt de bijdrage van de cursussen aan de arbeidsmarktpositie van de jongeren moeilijk te duiden. De vereniging Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs (LWV) en de WEC-raad wilden daarom door middel van dit onderzoek meer inzicht in de aard van de cursussen die worden aangeboden en de criteria die daarbij worden gehanteerd.

1.2 Onderzoeksvragen

Gezien het voorafgaande moet het onderzoek inzicht bieden in de feitelijk door de scholen aangeboden (arbeidsmarkt) kwalificerende trajecten, met name de MBO niveau 1 trajecten, de KSE-trajecten en de branchegerichte cursussen. Voor de laatste trajecten moet het onderzoek tevens inzicht bieden in de criteria die worden gehanteerd bij certificering en de criteria die wenselijk en acceptabel zijn. Voor dat laatste is het nodig dat relevante spelers zich uitlaten over de wenselijkheid en accepteerbaarheid van gehanteerde criteria of zelfs nieuwe criteria formuleren. Onderzoeksvragen zijn derhalve:

- Welke kwalificerende trajecten bieden scholen voor PrO en VSO aan en hoeveel leerlingen participeren in dergelijke trajecten?
- Welke – naar eigen zeggen - branchegerichte cursussen bieden de scholen voor PrO en VSO aan?
- Welke criteria worden door welke certificerende partijen (KBB's, regionale brancheverenigingen, scholen, individuele werkgevers) gehanteerd voor certificering van de branchegerichte cursussen?
- Welke van deze criteria zijn wenselijk en acceptabel voor branchegerichte cursussen?
- Welke aangeboden branchegerichte cursussen voldoen aan welke criteria?

Beantwoording van onderzoeksvragen 2 t/m 5 heeft als eindproduct een matrix opgeleverd van feitelijk aangeboden cursussen in het veld van PrO- en VSO-scholen anno medio 2009 en de criteria waaraan deze voldoen, waarbij onderscheid gemaakt is tussen de criteria die vastgesteld zijn als wenselijk en acceptabel en de criteria die feitelijk zijn gehanteerd maar niet tot de set van wenselijke en acceptabele criteria behoren. Deze matrix heeft tot doel scholen te ondersteunen bij het formuleren van aanbod aan branchegerichte cursussen. Op basis van de matrix kunnen zij eenvoudig nagaan wat er zoal wordt aangeboden en aan welke (al dan niet wenselijk en acceptabel geachte) criteria deze cursussen voldoen. Op basis daarvan kunnen zij (aanzienlijk eenvoudiger dan nu het geval is) beslissingen nemen over hun eigen aanbod. Ze zijn daarbij op de hoogte van de door de kernspelers in deze wenselijk en acceptabel geachte criteria.

1.3 Onderzoeksopzet

Om de gestelde onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn de volgende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd:

- 1) Een inventarisatie van het aanbod van (arbeidsmarkt) kwalificerende trajecten (waaronder branchegerichte cursussen) bij de scholen voor PrO en VSO en de criteria die zij daarbij hanteren;
- 2) Een inventarisatie van door certificerende instellingen gehanteerde criteria voor certificering bij branchegerichte cursussen;
- 3) Een expertmeeting om te komen tot een set van wenselijke en acceptabele criteria voor certificering van branchegerichte cursussen;
- 4) Opstellen en toegankelijk maken van een matrix van branchegerichte cursussen en criteria.

1.4 Inventarisatie aanbod en criteria

Om een overzicht te krijgen van de branchegerichte cursussen die binnen de PrO- en VSO-scholen worden aangeboden, zijn alle scholen benaderd met een web-enquête.

In de webenquête is de scholen gevraagd in te vullen welke van de drie typen (arbeidsmarkt) kwalificerende trajecten zij aanbieden: MBO-niveau 1 trajecten, branchegerichte cursussen en KSE-trajecten. Specifiek is hen daarbij gevraagd welke van de volgende trajecten zij aanbieden:

- 1) MBO-niveau 1 trajecten
 - a) AKA-traject – aangeboden door de school voor VSO of PrO
 - b) AKA-traject – doorstroom naar MBO
 - c) MBO-niveau-1-beroepsgericht¹ – aangeboden door de school voor VSO of PrO
 - d) MBO-niveau-1-beroepsgericht – doorstroom naar MBO
- 2) Branchegerichte cursussen
 - a) Uitgesplitst naar alle door de KBB's gecertificeerde cursussen
 - b) Eigen of regionale cursussen
- 3) KSE-certificaten

¹ Het onderscheid tussen AKA en MBO-niveau-1-beroepsgericht is gemaakt na consultatie van enkele deskundigen om te voorkomen dat scholen een van beide begrippen verkeerd interpreteren.

- a) op niveau 1 voor Nederlands
- b) op niveau 1 voor rekenen en wiskunde
- c) op niveau 1 voor Engels
- d) op niveau 2 voor Nederlands
- e) op niveau 2 voor rekenen en wiskunde
- f) op niveau 2 voor Engels
- g) op niveau 3 of hoger

Voor de branchegerichte cursussen is tevens gevraagd of die cursus al dan niet wordt gecertificeerd, zo ja door wie en op basis van welke criteria. Als de cursus niet gecertificeerd wordt, is de scholen gevraagd op basis van welke overwegingen zij deze cursus aanbieden.

Voor de certificering is de scholen gevraagd aan te geven welk van de KBB's daarvoor zorg droeg – nadere specificatie van door hen gehanteerde criteria is niet meer nodig, die is verzameld in de telefonische interviews met de kenniscentra – danwel of de school zelf de certificerende instantie was. Bij die laatste groep is doorgevraagd naar de motieven van de school. Als de cursus niet gecertificeerd wordt, is nagegaan of de cursus is opgezet 1) in overleg met een of meer lokale/regionale bedrijf/bedrijven, 2) om de arbeidsmarktpositie van de leerling te versterken; er is onderzoek gedaan dat aantoont dat dat ook het geval is, 3) idem, er is geen onderzoek gedaan dat aantoont dat dat het geval is, 4) omdat leerlingen erom vragen, 5) omdat ouders erom vragen, 6) omdat deze cursus de docenten nuttig lijkt, 7) anders (maximaal 1 reden).

1.5 Inventarisatie criteria certificering

Om meer zicht te krijgen op de formele criteria voor (landelijk erkende) criteria zijn alle KBB's telefonisch bevestigd. Contactpersonen bij de KBB's zijn via onder andere via Colo gezocht. In dit interview is gevraagd in hoeverre ze als KBB betrokken zijn bij de organisatie en opzet van branchegerichte cursussen binnen het VSO- en PrO-onderwijs en welke criteria zij hanteren voor certificering van deze cursussen.

1.6 Expertsessie

Om een oordeel te kunnen vellen over de wenselijkheid en accepteerbaarheid van de in de praktijk gehanteerde criteria is een bijeenkomst belegd met experts. Input vormde de matrix van cursussen en daarbij gehanteerde criteria en de achterliggende overwegingen van scholen om zelf cursussen te certificeren of niet gecertificeerde cursussen aan te bieden. De experts is gevraagd uitspraken te doen over de wenselijkheid van verschillende benaderingen bij certificering. Dat wil zeggen dat er richtlijnen worden uitgezet voor scholen om certificaten die niet landelijk erkend zijn al dan niet uit te reiken, deze al dan niet afwijkend vorm te geven, etc. Tevens is de experts gevraagd uitspraken te doen over de wenselijkheid en de accepteerbaarheid van elk van de gehanteerde (in de matrix opgenomen) criteria. De expertgroep heeft bestaan uit vertegenwoordigingen van het ministerie van OCW, een KBB, het COLO, het KPC, het LWV, de WEC-raad, een school voor PrO en een school voor VSO.

2 Gehanteerde landelijke criteria voor branchegerichte cursussen

2.1 Vooraf

Veel KBB's zijn op dit moment niet of nauwelijks betrokken bij branchegerichte cursussen in VSO en PrO². Volgens een grote groep respondenten van betreffende kenniscentra is het werk in hun domein te specialistisch om uit te laten voeren door VSO- en PrO-leerlingen. Op veel domeinen is er volgens deze KBB's dus geen mogelijkheid om leerbedrijven te vinden.

2.2 Wijze van certificering

Drie KBB's hebben aangegeven betrokken te zijn bij branchegerichte cursussen voor VSO- en PrO-leerlingen, te weten Savantis (voor de schoonmaak-, schilders- en stucadoorsbranche), KC Handel (detail- en groothandel en MITT³) en VOC (Carrosseriebranche). Deze kenniscentra geven aan dat de certificering op de volgende manier is vormgegeven:

- Savantis : de raad voor arbeidsverhoudingen in de schoonmaak heeft een eigen kwalificatiestructuur die aansluit op de programma's van Savantis. Deze programma's zijn erkend door de sector en de certificering is hierop afgestemd
- KCHandel : de cursussen kunnen worden afgesloten met een KCHandel examen. Hierbij stelt KCHandel als voorwaarde dat de leerling stage gelopen moet hebben en een reële kans op de arbeidsmarkt moet hebben. Leerlingen die aan deze voorwaarde voldoen, kunnen examen doen op de stageplek (of eventueel in een simulatielokaal op school) waarbij een medewerker van KCHandel als gecommiteerde/examinator optreedt. Examens worden afgenomen aan de hand van een vaststaand examenprotocol. Dit is vastgesteld

² Tijdens de belronde langs de KBB's hebben we van een aantal KBB's als respons gekregen dat ze geen bemoeienis hadden met PrO en/of VSO, hetgeen in latere instantie bij navraag bij experts niet altijd correct bleek. In elk geval kan daaruit geconcludeerd worden dat de betrokkenheid van het KBB bij VSO of PrO bij een aantal KBB's intern niet bekend is. Er zijn dus meer dan de drie hier genoemde KBB's die certificaten afgeven voor branchegerichte cursussen.

³ Mode, interieur, tapijt en textiel

op basis van de criteria die ook in het MBO worden gebruikt en zijn ontwikkeld door de inspectie. Een vaststellingscommissie uit het bedrijfsleven bekijkt of de beschreven activiteiten ook daadwerkelijk in de praktijk uitgevoerd dienen te worden. Het examenprotocol wordt samengesteld zoals dat ook in het MBO wordt gedaan: een auteur die bekend is met de doelgroep maakt de examens, een vaststellingscommissie controleert of de examens aan de eisen voldoen en herkenbaar zijn voor het onderwijs en bedrijfsleven. Door de betrokkenheid van het bedrijfsleven bij de ontwikkeling en afname van de examens, wordt continu gecontroleerd of de exameneisen matchen met datgene wat in de beroepspraktijk van de leerlingen verwacht.

- VOC : men begint met een niveaubepalingstoets en op basis daarvan wordt bepaald waar de student staat. Dit wordt door middel van enkele praktijkopdrachten vastgesteld. Er is een meetlat waarbij de student kan laten zien waar men reeds ervaring in heeft en waar nog niet. Als men een training of cursus heeft gevolgd krijgt men per definitie een certificaat. Het ROC is verantwoordelijk voor de diplomering. VOC is verantwoordelijk voor de certificering.

2.3 Niet-gecertificeerde cursussen

Naast de gecertificeerde zijn er niet-gecertificeerde cursussen. Dit zijn cursussen waar bepaalde competenties worden aangeleerd maar waar geen certificaat aan wordt verbonden. De KBB's geven aan nauwelijks betrokken te zijn met niet-gecertificeerde cursussen. Een voorbeeld van een niet-gecertificeerde cursus is 'wielen en banden'. Hierin worden de basisprincipes met betrekking tot wielen en banden uitgelegd. De branche hecht echter te weinig waarde aan de cursus om er een certificaat aan te verbinden. Er wordt wel vastgelegd dat de cursist heeft deelgenomen aan deze cursus. Hiermee kan men aan een werkgever laten zien dat een cursus is gevolgd.

KC Handel certificeert cursussen waarvan wordt gedacht dat er een reële kans op werk is voor deze doelgroep. Door middel van enquêtes is aan bedrijven gevraagd of er werk is dat voldoet aan de criteria. Bijvoorbeeld de cursus 'beheren schoolmagazijn' is een cursus waaraan geen certificaat verbonden is, omdat de situaties uit de cursus niet daadwerkelijk plaatsvinden in de praktijk. Leerlingen die deelnemen aan deze cursus krijgen geen certificaat maar wel een bewijs van deelname. Deze wordt door KC Handel uitgegeven. Leerlingen kunnen hier verder

niets mee. Dit is puur om gevoelsmatig een bewijs van deelname te krijgen en kan goed als leermethode worden gebruikt maar heeft geen arbeidsmarktrelevantie.

2.4 Regionale consulenten / regionale opleidingsadviseurs

Regionale opleidingsadviseurs van Savantis bezoeken scholen en geven voorlichting en ondersteuning aan scholen. Daarnaast heeft men contact met het bedrijfsleven. KC Handel geeft aan dat de regionale opleidingsadviseurs optreden als gecommitteerde/examinator.

3 Arbeidsmarkt kwalificerend aanbod VSO en PrO

3.1 Respons webenquête

Voor de webenquête zijn alle scholen voor VSO en PrO benaderd. Namen en adressen van de scholen zijn verkregen van het LWV en de WEC-raad. In totaal zijn 411 scholen benaderd. Elke school heeft een brief gekregen waarin het onderzoek is aangekondigd en het verzoek is gedaan om aan het IVA de juiste naam door te geven mocht het gewenst zijn dat een andere dan de aangeschreven persoon benaderd zou worden voor de beantwoording van de vragen in de enquête. Twee weken later heeft elke school een brief ontvangen met een link en een persoonlijk password naar de vragenlijst, zodat alleen deze persoon de vragenlijst kon invullen en het proces van invullen tussentijds gestopt en later hervat kon worden.

Van de in totaal 411 benaderde scholen hebben er 119 gerespondeerd (29%). Van de 411 benaderde scholen waren 177 scholen voor PrO en 234 scholen voor VSO. De respons onderscheiden naar PrO en VSO was respectievelijk 70 (40%) en 49 (21%). Om na te gaan of scholen die niet gerespondeerd hadden juist de scholen waren die geen kwalificerende trajecten aanbieden zijn 10 scholen gebeld, 5 PrO en 5 VSO. Van deze scholen bieden alle PrO scholen en 2 van de 5 VSO scholen branchegerichte cursussen aan. Daarmee is niet gezegd dat de gegevens over PrO zonder meer met 3 vermenigvuldigd mogen worden. Daarvoor weten we te weinig van de scholen af. Wel kunnen we zeggen dat de cijfers voor VSO in elk geval slechts een beeld geven van een deel van de werkelijkheid.

3.2 Arbeidsmarkt kwalificerend aanbod

De scholen die de webenquête hebben ingevuld, hebben hierin aangegeven hoeveel leerlingen op de school deelnemen aan AKA-opleidingen, beroepsgerichte MBO-opleidingen MBO niveau 1, branchegerichte cursussen en / of KSE-examens.

3.2.1 MBO niveau 1

67 van de 119 scholen (56%) gaven aan leerlingen in huis te hebben die de AKA of beroepsgerichte MBO-opleidingen volgen. Onder deze 67 scholen bevinden zich 51 PrO-scholen (73% van de bevroegde scholen) en 16 VSO-scholen (36% van de bevroegde scholen). Deze opleidingen worden dus meer door de praktijkscholen verzorgd dan door de VSO scholen. De meeste leerlingen (394) volgen een AKA-opleiding binnen de school. 227 leerlingen zijn aan het begin van schooljaar 2008-2009 doorgestroomd naar een ROC om zo'n traject te volgen. Minder leerlingen hebben een beroepsgerichte MBO-opleiding op niveau 1 gevolgd binnen school of zijn doorgestroomd naar een ROC om de opleiding te volgen (respectievelijk 202 en 146).

Tabel 3.1: Totaal aantal leerlingen dat deelneemt aan AKA-opleidingen (binnen de school en met doorstroom naar ROC) en aan een beroepsgerichte MBO-opleiding op niveau 1 (binnen de school en met doorstroom naar ROC)

	Totaal leerlingen
AKA – binnen uw school	394
AKA – doorstroom naar ROC	227
Beroepsgerichte MBO-opleiding op niveau 1 (assistent) – binnen uw school	202
Beroepsgerichte MBO-opleiding op niveau 1 (assistent) – doorstroom naar ROC	146

3.3 KSE-cursussen en certificaten

29 scholen (16%) hebben aangegeven bij leerlingen examens te hebben afgenomen voor een KSE-certificaat. Tot deze 29 scholen behoren 9 PrO-scholen (13%) en 20 VSO-scholen (34%). KSE-certificaten worden dus meer op VSO-scholen geëxamineerd. De meeste leerlingen (284) hebben examen gedaan voor het KSE-certificaat Nederlands op niveau 2. 250 leerlingen zijn geëxamineerd voor KSE-certificaten op niveau 3 en hoger, gevolgd door het KSE-certificaat op niveau 1 voor Nederlands (243 leerlingen). De minste leerlingen hebben deelgenomen voor de KSE-certificaten Engels op niveau 2 (106 leerlingen) en niveau 1 (88 leerlingen).

Tabel 3.2: Totaal aantal leerlingen dat examen heeft gedaan voor de volgende KSE-certificaten

	Totaal leerlingen
KSE-certificaat op niveau 1 voor Nederlands	243
KSE-certificaat op niveau 1 voor rekenen en wiskunde	209
KSE-certificaat op niveau 1 voor Engels	88
KSE-certificaat op niveau 2 voor Nederlands	284
KSE-certificaat op niveau 2 voor rekenen en wiskunde	191
KSE-certificaat op niveau 2 voor Engels	106
KSE-certificaten op niveau 3 en hoger	250

3.4 Branchegerichte cursussen

Het hoofdonderzoek bestond uit het vaststellen van het aanbod aan branchegerichte cursussen dat wordt aangeboden binnen het VSO- en PrO-onderwijs. Hiertoe is niet alleen bekeken hoeveel leerlingen er aan de branchegerichte cursussen deelnemen, maar ook op welke manier de cursussen volgens de scholen zijn gecertificeerd, door wie de cursussen zijn gecertificeerd, op basis van welke criteria is gecertificeerd, waarom de cursus (niet) is gecertificeerd en welk effect het certificaat heeft op de leerlingen. In bijlage 1 zijn de antwoorden van de scholen op deze vragen weergegeven. Op basis van dit schema is de matrix tot stand gekomen die dient als leidraad voor scholen die branchegerichte cursussen willen aanbieden. Deze matrix is opgenomen als bijlage 2. Via deze matrix kunnen de scholen zien welke certificaten kunnen worden aangeboden in combinatie met de branchegerichte cursussen. Hierbij staat tevens weergegeven wie de scholen kunnen benaderen om vragen te stellen over de wijze van certificering en de basis waarop de certificering tot stand kan komen.

Uit de door de scholen ingevulde webenquêtes is gebleken dat op dit moment 32 branchegerichte cursussen worden aangeboden binnen VSO en PrO. In dit overzicht is te zien de meeste leerlingen deelnemen aan de VCA-veiligheids cursus (597 leerlingen), schoonmaken in de groothuishouding traditioneel (IBI) (433 leerlingen), het brommercertificaat (337 leerlingen) en werken in de keuken (334 leerlingen). De cursussen zijn vrijwel allemaal landelijk erkend en zijn gekoppeld aan een domein

van een KBB. Andere cursussen zijn verbonden aan soortgelijke domeinen (waaronder autotechniek, werken in het groen en horeca-assistent). De certificering wordt voornamelijk verzorgd door KPC of één van de KBB's. De cursussen die anders worden gecertificeerd zijn schoonmaakwerk (wordt vaak gecertificeerd door SVS), lassen (wordt vaak gecertificeerd door het Nederlands Instituut voor Lastechniek), en de veiligheids cursus. Tevens zijn er veel cursussen die eigen certificaten hanteren. De scholen geven echter voor de meeste van deze cursussen aan dat de certificaten gebaseerd op criteria die vergelijkbaar zijn met de landelijk erkende certificaten. Daarnaast zijn certificaten tot stand gekomen in overleg met een of meer lokale/ regionale bedrijf/bedrijven, doordat de school heeft onderzocht (heeft laten onderzoeken) dat de cursus de arbeidsmarktpositie van de leerling versterkt, of omdat de school verwacht (zonder vooraf te onderzoeken) dat de cursus de arbeidsmarktpositie van de leerling zal versterken.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Door middel van de in dit rapport gepresenteerde resultaten is getracht eenduidigheid te krijgen in het aanbod van branchegerichte cursussen en de status van de certificaten die de deelnemers na afsluiting van een cursus ontvangen. Uit de vragenlijsten die door de 119 scholen zijn ingevuld kan worden opgemaakt dat er al veel cursussen worden aangeboden om de arbeidsmarktpositie van leerlingen binnen het praktijkonderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs te versterken. Hierbij gaat het om AKA-opleidingen, beroepsgerichte MBO-opleidingen op niveau 1 (assistent), KSE-trajecten en branchegerichte cursussen. Op basis van deze ingevulde vragenlijsten is een matrix tot stand gekomen die op de website van WIO (www.werknemerinopleiding.nl) is geplaatst. Deze matrix is richtinggevend voor scholen die zelf branchegerichte cursussen op willen zetten. Uit dit overzicht blijkt dat de 32 branchegerichte cursussen die op dit moment op scholen door het hele land worden aangeboden, door middel van landelijk erkende certificaten zijn vormgegeven. De certificaten worden vooral door KPC en de tot het domein behorende KBB's verzorgd.

Naast de vragenlijsten zijn door middel van interviews KBB's en deskundigen benaderd om te onderzoeken hoe tot meer eenduidigheid kan worden gekomen. Over het algemeen kwam naar voren dat er veel kansen liggen om tot samenwerking te komen. Uit de interviews kon vanuit de verschillende actoren het volgende worden geconcludeerd:

- Ministerie van OCW : het belangrijkste is dat de branches zich herkennen in de gehanteerde criteria. Bij voorkeur komen scholen, kenniscentra en de brancheorganisaties op dit punt gezamenlijk beleid en regelingen waarin zowel de onderwijsinstellingen als de branches zich herkennen. Alle ingrediënten daarvoor zijn aanwezig. Overheidsbemoediging is op dit moment niet nodig en waarschijnlijk ook niet gewenst.
- COLO : de Kenniscentra kunnen hier een goede rol spelen; ze zijn er klaar voor; ze hebben bovendien regionale consultants in dienst die de inrichting van maatwerktrajecten (in samenspraak met bedrijven) kunnen verzorgen.
- KPC : is al een tijd aan het werk met wie zich maar inspant voor de doelgroep (zie Winnubst, 2007). Voorkeur voor instanties die kunnen certificeren voor de

branche, zoals Kenniscentra of landelijke scholingsinstanties. Na deze succesvolle, pragmatische begin-aanpak, wil KPC door middel van de inzet van vier medewerkers die elk voor een eigen 'domein' van branches verantwoordelijk zijn de gekozen aanpak systematischer in de branches wegzetten.

- KBB's : veel KBB's zijn op dit moment niet of nauwelijks betrokken bij branchegerichte cursussen in VSO en PrO. Volgens een grote groep respondenten van betreffende kenniscentra is het werk in hun domein te specialistisch om uit te laten voeren door VSO- en PrOleerlingen. Op veel domeinen is er volgens deze KBB's dus geen mogelijkheid om leerbedrijven te vinden.
- LWV en WEC-Raad: scholen moeten de cursussen serieus nemen en samenwerking zoeken met certificeerders. Hiertoe is het belangrijk dat er eenduidigheid en duidelijkheid ontstaat over de arbeidsmarktkansen van de deelnemers. Tevens moet ervoor gezorgd worden dat de branchegerichte cursussen dienen als vehikel om de leerlingen zichtbaar te krijgen in de beroepskolom. Door een sterkere relatie tussen de scholen en de KBB (onder meer door VSO en PrO zichtbaar te laten zijn op de websites van de KBB's) kan deze zichtbaarheid worden vergroot.

4.2 Aanbevelingen

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat er nog veel kansen liggen om de eenduidigheid met betrekking tot de branchegerichte cursussen te vergroten. Voor de scholen is door middel van de matrix een overzicht gemaakt. Daarin is zichtbaar gemaakt bij welke partijen men om advies kan vragen met betrekking tot de certificering van de cursussen. Doordat de meeste cursussen zijn vormgegeven door middel van landelijk erkende certificaten, worden de scholen opgeroepen om met deze certificaten te werken. Er kunnen echter pedagogische overwegingen zijn om op andere wijze te certificeren. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als men de eigenwaarde van een leerling wil vergroten met als perspectief zelfstandig wonen en vrije tijdsbesteding. Hierbij dient een leerling dan wel een traject te doorlopen, waardoor hij of zij het gevoel heeft het certificaat daadwerkelijk te hebben verdiend. Zo'n certificaat hoeft dan niet noodzakelijk te voldoen aan de eisen die de branche stelt.

Hiernaast is ook gebleken dat er kansen liggen om de waarde van de branchegerichte cursussen te vergroten. Ten eerste is gebleken dat veel KBB's aangeven dat het werk binnen het domein te specialistisch is om uit te laten voeren door VSO- en PrO-leerlingen. Binnen de betreffende domeinen zijn echter reeds veel van deze leerlingen aan het werk. Binnen de schildersbranche zijn bijvoorbeeld mogelijkheden om leerlingen in te zetten als glaszetters, kitter of industrieschilder. Dit gebeurt op dit moment echter nog niet. Door de KBB's bewuster te maken van de kansen die er liggen door VSO- en PrO-leerlingen in te zetten, kan het cursusaanbod voor deze leerlingen worden vergroot over meer domeinen. Door middel van vervolgonderzoek kan worden bekeken binnen welke branches mogelijkheden liggen om taken te creëren voor VSO- en PrO-leerlingen.

Tevens blijkt dat verschillende domeinen naar elkaar toegroeien. Dit is bijvoorbeeld het geval binnen de schoonmaakbranche en de verzorgingsbranche. Het komt regelmatig voor dat VSO- en PrO-leerlingen worden ingezet bij de schoonmaak binnen de verzorgingsbranche. Er moet een zeker volume zijn om maatwerk te kunnen leveren. Door samenwerking tussen partijen kan dit volume worden geboden. Met deze overlapping dient te worden bekeken welke kansen er liggen om te komen tot samenwerking tussen verschillende KBB's.

Door experts op het terrein van arbeidsmarktkwalificatie van jongeren in VSO en PrO wordt de scholen dringend aanbevolen bij het aanbod van branchegericht scholingsaanbod aan te sluiten bij de landelijke certificering. In vrijwel alle gevallen betekent dat een certificaat dat in samenspraak met een KBB wordt afgegeven. Daarmee is een verbinding met de MBO-kwalificatiestructuur tevens gegeven. Voor de herkenbaarheid in de sectoren is dat gunstig voor de gecertificeerde.

Impliciet worden daarmee VSO en PrO gekoppeld aan de wettelijke regelingen rond de CKS en de financiering die daarbij hoort. Van de kant van VSO en PrO bestaat de behoefte dat formeel te regelen zodat zij op die grond afspraken kunnen maken met de KBB's. Voor de KBB's zijn de ze trajecten op het moment nog vooral onderdeel van idealisme en maatschappelijke betrokkenheid. Voor VSO en PrO is het van belang dat ook formele afspraken gedaan kunnen worden.

Voor de realisatie van de ambitie om zoveel mogelijk van hun leerlingen toe te rusten voor arbeidsparticipatie is intensieve samenwerking met het MBO-veld noodzakelijk. PrO en VSO hebben niet alle expertise in huis. Leerlingen zouden naar ROC kunnen om van de faciliteiten gebruik te maken.

Door enkele experts wordt nog opgemerkt dat de certificaten die hier onderwerp van studie waren, vaak door het bedrijfsleven in eerste instantie niet worden gevraagd. Het gaat om ongeschoold werk. Bij aanbod van diploma's blijken bedrijven echter wel degelijk geïnteresseerd. Bevraging van de sectoren naar de noodzaak van certificering zal dus vaak verkeerde beelden oproepen, die in de praktijk blijken anders te liggen dan aanvankelijk gedacht.

Literatuur

Berlet, I. & M. Haandrikman (in druk). *Bewijzen, certificeren en kwalificeren in het Praktijkonderwijs*. Een bijdrage tot visievorming. Enschede: SLO

Winnubst, Th. (2007). *Branchegerichte cursussen*. Werknemer in opleiding. Rapportage 2007. 's Hertogenbosch: KPC Groep.

Bijlage 1 Certificaten per cursus

Cursussen	# Leerlingen (scholen)	Certificaten	Door wie	Hoe *	Waarom **	Effect
Schoonmaken goothuishouding traditioneel (IBI)	in 433 (36)	- landelijk erkend certificaat (28) - landelijk erkend deel- certificaat (2) - regionaal of bedrijfscertificaat (3) - eigen certificaat (3)	- KPC (23) - KBB (2) - SVS (4)	- a (3) - b (1) - d (1) - e (2)	- a (1) - b (1) - c (5) - d (2) - e (1) - f (2) - g (1)	4,58
Schoonmaken goothuishouding microvezelmateriaal (IBI)	in 134 (14)	- landelijk erkend certificaat (7) - landelijk erkend deel- certificaat (1) - eigen certificaat (4) - niet gecertificeerd (2)	- KPC (6) - KBB (2)	- a (1) - b (1) - c (1) - d (1) - e (2)	- a (1) - b (1) - c (?) - f (2)	4,50
Vliegtuigreiniging	2 (1)	- landelijk erkend certificaat (1)	- KPC (1)			4,00
Werken in de keuken	334 (40)	- landelijk erkend certificaat (29) - landelijk erkend deel- certificaat (1) - regionaal of bedrijfscertificaat (4)	- KPC (25) - school (1) - SVH (4)	- a (3) - b (2) - c (2) - d (3) - e (5) - f (1)	- a (1) - b (1) - c (6) - d (3) - e (1) - f (3)	4,55

facilitair medewerker (traditioneel)		(11)	- eigen certificaat (3) - landelijk erkend certificaat (3) - landelijk erkend deelcertificaat (1)	- ROC (1) - KPC (2) - KBB (1) - SVS (1)	- d (1) - e (2)	- d (2) - f (2)	
Werken in de zorg als facilitair medewerker (microvezel)	24 (4)						4,75
Werken in textiel	17 (4)	(1)	- landelijk erkend certificaat (1) - landelijk erkend deelcertificaat (1) - eigen certificaat (2)	- KPC (2)	- d (1) - e (2)	- c (1) - d (1) - f (1) - g (1)	4,25
Lassen	175 (36)	(29)	- landelijk erkend certificaat (29) - landelijk erkend deelcertificaat (5) - eigen certificaat (1) - niet gecertificeerd (1)	- KPC (2) - KBB (3) - school (6) - Nederlands Instituut voor Lastechniek (NIL) (19) - SBMO (metaalwerk) (1) - Excent/AEH (1)	- b (1) - e (1)	- a (1) - b (1) - c (1)	4,55
Werken in de metaal	60 (9)	(5)	- landelijk erkend certificaat (5) - regionaal of bedrijfs-certificaat (1) - eigen certificaat (2) - niet gecertificeerd (1)	- KBB (3) - school (2) - ROC (1)	- a (1) - b (3) - e (1)	- a (1) - b (1) - c (3)	4,33
Werken met dieren	23 (2)		- eigen certificaat (2)		- a (1) - b (1)	- a (1) - b (1)	4,50

Bloemschikken	32 (3)	- landelijk erkend certificaat (1) - regionaal of bedrijfscertificaat (1) - niet gecertificeerd (1)	- school (1)	- c (1) - e (1)	- c (1) - d (1)	4,67
Winkelmedewerker (voorheen detailmedewerker)	284 (36)	- landelijk erkend certificaat (25) - landelijk erkend deelcertificaat (4) - regionaal of bedrijfscertificaat (1) - eigen certificaat (6)	- KPC (10) - KBB (14) - school (5)	- a (3) - b (2) - d (4) - e (7)	- a (4) - b (2) - c (6) - d (2) - e (1) - f (3)	4,58
Keukenvaardigheden restaurant	87 (12)	- landelijk erkend certificaat (9) - landelijk erkend deelcertificaat (1) - niet gecertificeerd (2)	- KPC (4) - KBB (2) - SVH (Stichting Vakbekwaamheid Horeca) (3) - School (1)			4,50
Keukenvaardigheden fastfood	5 (1)	- landelijk erkend certificaat (1)	- SVH (Stichting Vakbekwaamheid Horeca) (1)			5,00
Bedieningsvaardigheden fastfood (laagdrempelige gastcontacten)	44 (3)	- landelijk erkend certificaat (1) - eigen certificaat (1) - niet gecertificeerd (1)	- SVH (Stichting Vakbekwaamheid Horeca) (1)	- a (1) - b (1) - e (1)	- a (1) - b (1) - c (1)	4,67
Heftruckbestuurder	304 (46)	- landelijk erkend certificaat	- KBB (10)	- a (2)	- c (2)	4,59

		<p>(42)</p> <ul style="list-style-type: none"> - landelijk erkend deel- - certificaat (1) - regionaal of - bedrijfscertificaat (1) - eigen certificaat (1) - niet gecertificeerd (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - school (5) - Netpoint (opleidingsinstituut) (2) - Welplaat (2) - Blom (opleidingsinstituut) (2) - tutorial (opleidingsinstituut) (2) - Van Vugt (verkeersschool) (1) - Jonkman logistics (1) - React Twente (1) - Bijsterveld en Damen (trainingsbureau) (1) - werkwijzer (reintegratiebedrijf) (1) - Edunoord (opleidingsinstituut) (1) - Détaché (opleidingsinstituut) (1) - Hefgra 	<ul style="list-style-type: none"> - b (1) - e (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - d (1) 	
--	--	--	---	--	---	--

				(opleidingsinstituut) (1) - EVO (opleidingsinstituut) (1) -BMWT (brancheorganisatie van importeurs en fabrikanten van bouwmachines, magazijnrichtingen, wegenbouwmachines en transportmaterieel) (1) - projectbureau Duiven (1) - anders (4)			
Werken in de logistiek	22 (5)	- landelijk erkend certificaat (4) - eigen certificaat (1)		- KBB (3) - ROC (1)	- a (1) - b (1) - e (1)	- a (1) - b (1) - c (1)	5,00
VCA-veiligheidskursus	597 (55)	- landelijk erkend certificaat (49) - landelijk erkend deel- certificaat (2) - regionaal of bedrijfscertificaat (2) - eigen certificaat (1) - niet gecertificeerd (1)		- KBB (5) - school (3) - Tutorial (opleidingsinstituut) (13) - PBNA (2) - VCA examenbureau (3)	- a (1) - b (1) - d (1) - e (1) - g (2)	- a (1) - c (1) - d (1) - e (1) - f (1)	4,53

				<ul style="list-style-type: none"> - Vanneau groep (2) - Andere opleidingsinstututen (10) - Anders (3) 			
Trekkerrijbewijs	100(30)	<ul style="list-style-type: none"> - landelijk erkend certificaat (27) - landelijk erkend deelcertificaat (1) - regionaal of bedrijfs-certificaat (2) 	<ul style="list-style-type: none"> - KBB (6) - school (15) - Ministerie van LNV (1) - CBR (1) - Havas (1) - anders (4) 	<ul style="list-style-type: none"> - b (1) - e (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - c (1) - d (1) - g (1) 	4,57	
Theorie autorijbewijs	56 (9)	<ul style="list-style-type: none"> - landelijk erkend certificaat (8) - niet gecertificeerd (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - CBR (7) - SBV (1) 			4,33	
Brommcertificaat	337 (33)	<ul style="list-style-type: none"> - landelijk erkend certificaat (32) - eigen certificaat (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - KBB (2) - school (2) - CBR (25) - RDW (1) - SBV (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - b (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - d (1) 	4,61	
Machinale houtbewerking en banktimmeren	114 (18)	<ul style="list-style-type: none"> - landelijk erkend certificaat (12) - landelijk erkend deelcertificaat (1) - regionaal of bedrijfs-certificaat (1) - eigen certificaat (3) - niet gecertificeerd (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - KPC (1) - KBB (9) - school (2) - Revabo (opleidingsinstuut) (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - a (2) - b (1) - c (1) - d (1) - e (4) 	<ul style="list-style-type: none"> - a (1) - b (1) - c (3) - d (2) - e (2) - f (2) 	4,33	

<i>Overige cursussen (> 2x genoemd):</i>					
Autotechniek	(4)				
Horeca-assistent	(3)				
(jeugd)EHBO	(3)				
Werken in het groen	(3)				

Let op. Bij effect geeft iemand die meerdere branchegerichte cursussen aanbiedt een totaal effect van het aanbieden van branchegerichte cursussen. Dus de score gaat niet over die ene specifieke cursus.

*

a= met het bedrijf of de brancheorganisatie afgesproken criteria

b= dezelfde criteria als bij de landelijke erkende certificaten

c= beoordeling door iemand uit een bedrijf

d= beoordeling door school op basis van ervaring met eisen bedrijfsleven

e= beoordeling door praktijkdocent

f= geen, alle leerlingen krijgen certificaat

g= anders

**

a= in overleg met een of meer lokale/regionale bedrijf/bedrijven

b= onze school heeft onderzocht (laten onderzoeken) dat deze cursus de arbeidsmarktpositie van de leerling versterkt

c= onze school verwacht dat deze cursus de arbeidsmarktpositie van de leerling versterkt

d= omdat leerlingen erom vragen

e= omdat ouders erom vragen

f= omdat deze cursus de docenten nuttig lijkt

g= anders

Klaar voor het werk?

Dit onderzoek betreft het arbeidsmarktkwalificerend aanbod dat scholen voor VSO en Praktijkonderwijs (PrO) hun leerlingen bieden, hoeveel leerlingen daarin participeren en welke certificeringscriteria er specifiek worden gehanteerd voor de branchegerichte cursussen in deze onderwijstypen. Het onderzoek zoomt in op de branchegerichte cursussen.

Het onderzoek laat zien dat een groot deel van de responderende PrO scholen AKA / MBO-niveau-I voor hun leerlingen mogelijk maakt binnen het PrO of in de vorm van doorstroom naar MBO. Binnen het VSO ligt dit aandeel lager. Het aanbod aan cursussen die leiden tot een KSE-certificaat ligt omgekeerd: meer VSO dan PrO-scholen bieden die aan. Het aanbod aan branchegerichte cursussen is weer groter bij PrO- dan bij VSO-scholen.

Het merendeel van de branchegerichte cursussen op dit moment (najaar 2009) is een cursus die leidt tot een landelijk erkend certificaat. Daarbij is meestal een Kennis-centrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (KBB) betrokken, rechtstreeks dan wel via samenwerking met KPC. Het onderzoek laat zien dat er nog in vele branches mogelijkheden liggen voor VSO en PrO-leerlingen. Hier ligt een taak voor scholen, KBB's en branche-organisaties.

De hier gepubliceerde lijst met branchegerichte cursussen is tevens beschikbaar op de web-site van Werknemer In Opleiding (WIO) (www.werknemerinopleiding.nl). De lijst wordt met enige regelmaat door WIO up to date gehouden.

